

BE-A0510_002100_005748_DUT

Inventaris van het archief van het Belgisch
Hulpcomité in het krijgsgevangenkamp van
Hamelen, 1915-1922

Het Rijksarchief in België
Archives de l'État en Belgique
Das Staatsarchiv in Belgien
State Archives in Belgium

This finding aid is written in Dutch.

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF:.....	5
Raadpleging en gebruik.....	6
Voorwaarden voor de raadpleging.....	6
Voorwaarden voor de reproductie.....	6
Geschiedenis van archiefvormer en archief.....	7
Archiefvormer.....	7
Naam.....	7
Geschiedenis.....	7
Bevoegdheden en activiteiten.....	13
Archief.....	13
Geschiedenis.....	13
Verwerving.....	14
Inhoud en structuur.....	15
Inhoud.....	15
Ordening.....	15
 BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN.....	 17
A. Algemeen Secretariaat.....	17
1. Archiefbeheer.....	17
2. Interne Organisatie.....	17
3. Relaties onderhouden met de kampoverheden.....	18
4. Samenwerken met hulporganisaties.....	18
12 - 16 Indicateurs van de ingekomen en uitgaande brieven. 1917-1918.....	18
17 - 18 Ingekomen brieven (voornamelijk van hulporganisaties). 1916-1917..	18
21 - 46 Ingekomen brieven en minuten van uitgaande brieven. 1917-1918...	19
47 - 61 Ingekomen brieven van de Hulpkantoren van het Belgisch Inlichtingsbureau voor Krijgsgevangenen en Geïnterneerden. 1917-1918.....	20
63 - 71 Kopieboeken met minuten van uitgaande brieven. 1917-1918.....	22
72 - 76 Stukken betreffende gevangenen geholpen door 'L'Appui belge' in Parijs. 1916-1918.....	22
5. Inlichtingen verstrekken.....	23
6. Aanvragen tot internering in Zwitserland centraliseren.....	24
B. Boekhouding.....	25
C. Levensmiddelen- en kledingdienst.....	26
1. Secretariaat.....	26
2. Magazijn.....	27
3. Verzending naar de Arbeidskommando's.....	28
134 - 142 Ingekomen brieven van de afgevaardigden en de gevangenen uit de Arbeidskommando's. 1917-1918.....	29
150 - 169 Ingekomen brieven en minuten van uitgaande brieven van/aan de afgevaardigden in de Arbeidskommando's. 1918.....	30
178 - 193 Voor ontvangst getekende borderellen van de verzendingen (voeding, zeep, kleding) naar de Arbeidskommando's. 1918.....	32
4. Controledienst.....	34
D. Brooddienst.....	35
1. Secretariaat.....	35
208 - 209 Ingekomen brieven van de 'Fédération nationale d'assistance pour les prisonniers militaires et civils'. 1916-1918.....	35
2. Magazijn.....	35

3. Verzending naar de Arbeidskommando's.....	36
218 - 219 Registers van de broodverzendingen naar de Arbeidskommando's. 1917-1918.....	36
223 - 224 Alfabetische registers van de Arbeidskommando's bevoorraad door het Belgisch Hulpcomité Hamelen. 1917-1918.....	36
225 - 250 Staten van de beschuitverzendingen naar de Arbeidskommando's. (1918).....	36
4. Controledienst.....	38
252 - 272 Voor ontvangst getekende borderellen van de verzending van brood naar de Arbeidskommando's. 1917-1918.....	38
E. Klachtendienst.....	41
F. Hulpdienst voor de zieken.....	42
G. Belgisch hulpcomité in Herberger Zuschlag.....	43
I. Algemeen Secretariaat.....	43
1. Archiefbeheer.....	43
II. Levensmiddelen- en kledingdienst.....	43
1. Secretariaat.....	43
2. Magazijn.....	43
3. Verzending naar de Arbeidskommando's.....	43
III. Broodienst.....	43
1. Secretariaat.....	43
2. Verzeinding naar de Arbeidskommando's.....	44
3. Controle.....	44
IV. Klachtendienst.....	44
H. Belgische Hulpcomité van Muggenburger-Moor.....	45
I. Algemeen Secretariaat.....	45
1. Inlichtingendienst.....	45
II. Levensmiddelen- en kledingdienst.....	45
1. Secretariaat.....	45
296 - 298 Briefwisseling van/aan het Belgisch Hulpcomité van Hamelen. 1917-1918.....	45
2. Magazijn.....	45
3. Verzending naar de Arbeidskommando's.....	46
4. Controle.....	46
III. Broodienst.....	46
1. Magazijn.....	46
IV. Klachtendienst.....	46
I. Belgisch hulpcomité van Poggenmoor.....	47
I. Algemeen Secretariaat.....	47
1. Organisatie.....	47
II. Levensmiddelen- en kledingdienst.....	47
1. Secretariaat.....	47
2. Verzeinding naar de Arbeidskommando's.....	47
3. Controle.....	47
III. Broodienst.....	47
1. Magazijn.....	47

Beschrijving van het archief:

Naam archiefblok:

WO I. Belgisch Hulpcomité in het krijgsgevangenkamp van Hamelen

Periode:

1915-1922

Archiefbloknummer:

BE-A0510.1411

Omvang:

- Omvang geïndventariseerd: 10.60 m
- Laatste bestanddeelnummer: 314.00

Archiefbewaarplaats:

Algemeen Rijksarchief / Archives générales du Royaume

Archiefvormers:

Eerste Wereldoorlog, 1914-1918

Belgisch Hulpcomité van het krijgsgevangenkamp in Hamelen, 1915-1922

Raadpleging en gebruik

VOORWAARDEN VOOR DE RAADPLEGING

Het archiefbestand is vrij raadpleegbaar.

VOORWAARDEN VOOR DE REPRODUCTIE

Voor de reproductie van archiefstukken gelden de voorwaarden en tarieven van toepassing in het Algemeen Rijksarchief.

Geschiedenis van archiefvormer en archief

ARCHIEFVORMER

NAAM

Belgisch Hulpcomité in het krijgsgevangenkamp van Hamelen
Comité de secours belge dans le camp des prisonniers de guerre de Hamelen

GESCHIEDENIS

In de loop van de maanden augustus, september en oktober van 1914 veroverde het Duitse leger het grootste gedeelte van het Belgisch grondgebied. Ongeveer 35.000 Belgische militairen werden tijdens de opeenvolgende militaire operaties krijgsgevangen gemaakt en opgesloten in Duitse kampen. Door de ratificatie van de Conventie van Den Haag uit 1907 hadden de meeste Westerse landen enkele basisregels erkend voor de behandeling van de krijgsgevangenen. In de eerste plaats hadden de gevangenen recht op een humane behandeling (art.4). Qua voeding, kleding en slaapgelegenheid moesten zij behandeld worden zoals de eigen soldaten (art.7). Zij konden aan het werk gesteld worden, maar in dit geval moesten ze een salaris krijgen. De arbeid mocht evenwel niet buitensporig zijn en tewerkstelling in de oorlogsindustrie was verboden (art.6). Officieren konden echter in geen geval tewerkgesteld worden. Humanitaire organisaties hadden het recht de krijgsgevangenen te helpen (art.15) en brieven en postpakketten waren vrijgesteld van taksen (art.16).

De Belgische krijgsgevangenen werden meestal opgevangen in inderhaast opgerichte barakkenkampen in Altengrabow, Giessen, Munster, Sennelager, Soltau, Hamelen en Friedrichsfeld waar ze vier jaar lang samenleefden met Franse, Engelse, Russische, Senegalese, Algerijnse, Tunesische en Indische lotgenoten. De officieren genoten een geprivilegieerde behandeling en werden gehuisvest in leegstaande kazernes, kastelen en citadellen. Vaak konden ze beschikken over een persoonlijke ordonnans. In de grootste kampen werden tot 20.000 manschappen gehuisvest. Deze kampen groeiden als het ware uit tot houten dorpen met een eigen ziekenhuis, grootkeukens, refters, kantines, kapellen, bibliotheken, een theater en een filmzaal. De gevangenen organiseerden op eigen houtje allerlei onderwijsinitiatieven. In sommige kampen werd een eigen tijdschrift uitgegeven en waren er allerhande sportverenigingen (voetbal was immens populair), een internationaal orkest, een theatergroep en/of soldatenkoor om de tijd op een aangename manier te verdrijven.

Daar het voedsel dat men voorgezet kreeg in de kampkeukens ontoereikend was, vroegen de meeste gevangenen aan hun familieleden om - in de mate van het mogelijke - levensmiddelen op te sturen. Gebruikmakend van het

bovenvermelde artikel 15 hadden tal van filantropen hulporganisaties opgericht, zowel in het bezette België als in het buitenland, om het lot van de Belgische krijgsgevangenen in Duitsland te verzachten. Aanvankelijk waren het vooral familieleden die via deze tussenweg individuele hulppakketten met brood, beschuiten, koffie, kleding en tabak bezorgden aan hun geliefden. De familieleden of 'oorlogsmeters' konden eigen pakjes binnenbrengen of geld overmaken, zodat de hulporganisaties standaardcolli's konden versturen. Het was ook mogelijk zich te 'abonneren' zodat de krijgsgevangene op gezette tijdstippen een colli ontving. Men had de keuze uit een uitgebreid gamma standaardpakketten naargelang ieders beurs. Vooral gedroogd fruit, koffie, allerhande ingeblikte groenten en vlees, melk, kaas, confituur, rijst en sardienen werden verstuurd. Brood, beschuiten, sigaren, sigaretten of tabak, chocolade, zeep en gecondenseerde melk waren het meest gegeerd. Soms werden ook kledingstukken, schoenen en boeken op deze manier verstuurd. Alcohol, kranten, wapens, messen, werktuigen die gebruikt konden worden bij ontsnappingen, munitie en explosieven mochten om evidente redenen niet verstuurd worden.¹

Het toegelaten aantal zendingen werd door de Duitsers spoedig beperkt tot twee per maand. De colli's waren vaak 1 tot 3 weken onderweg alvorens ter bestemming te raken. Hulpbehoevende Belgische gevangenen die geen individuele colli's ontvingen, werden niet in de steek gelaten maar kregen levensmiddelen via de zogenaamde collectieve verzendingen. Bepaalde levensmiddelen werden in bulk per trein naar de kampen verzonden waar zij uitgedeeld werden aan de behoeftigen. Daarnaast had elke gevangene recht op 2 kg. brood per week. Deze (minder snel bederfbare) broden werden doorgaans verzonden via Bazel door de Fédération nationale d'assistance aux prisonniers de guerre in Parijs zodat ze na 5 à 6 dagen ter bestemming waren.

Natuurlijk kon de Belgische regering diegenen die gevochten hadden voor hun vaderland niet volledig aan hun lot overlaten. Daarom werden de belangrijkste particuliere hulporganisaties voor de krijgsgevangenen gesubsidieerd. Toen duidelijk werd dat de oorlog langer zou aanslepen dan verwacht, richtte minister van Justitie Carton de Wiart in mei 1915 in Le Havre het Werk tot Bijstand aan de Belgische Krijgsgevangenen in Duitsland op. In 1917 werd de naam omgedoopt tot Belgische Middendienst voor de Krijgsgevangenen. Het Werk moest morele en materiële hulp verlenen aan de krijgsgevangenen (via de verzending van levensmiddelen, kleding en boeken), inlichtingen verlenen aan de families van de krijgsgevangenen en de werking van de verschillende liefdadigheidscomités beter coördineren. De nieuwe organisatie was gevestigd in de 'Villa Suzanne' aan de Désiré-Dehorslaan in Sainte-Adresse. Voorzitter Gerard Cooreman en secretaris Victor Yseux pakten de zaken kordaat aan en verstuurd onmiddellijk een rondzendbrief naar de verschillende krijgsgevangenkampen om inlichtingen in te winnen over het aantal behoeftigen, welke goederen het meest dringend waren, enzovoort. Zo zorgde het Werk er spoedig voor dat de nodige kledij, ondergoed, schoenen en boeken

1 De Duitse richtlijnen i.v.m. het versturen van de pakjes wijzigden frequent.

vanuit Le Havre naar de Duitse kampen werd gezonden. Toen het Belgisch leger zijn oude uniformen inruilde voor de bekende kakitenues werden deze uniformen naar Duitsland gezonden.²

Omdat men vanuit Le Havre onmogelijk alle krijgsgevangenen kon bevoorraden, werd een beroep gedaan op de particuliere hulporganisaties. Secretaris Yseux bezocht de reeds bestaande liefdadigheidswerken ter plaatse of ontving de voorzitters in Le Havre en vroeg hen aan te sluiten bij het officiële Belgische initiatief. We citeren hier slechts de belangrijkste aangesloten comités: het Belgisch Inlichtingsbureau voor Krijgsgevangenen en Geïnterneerden in Brussel (met filialen in zowat alle belangrijke steden in het bezette België), La Cantine du soldat prisonnier in Brussel, Relief for Belgian prisoners in Germany in Londen, het Œuvre d'Assistance aux prisonniers de guerre belges in Parijs, de Belgische Afdeling van het Hulpcomité voor Krijgsgevangenen in Bern en de Belgische Afdeling van het Internationaal Liefdewerk voor Krijgsgevangenen en Gewonden in Maastricht. De tientallen krijgsgevangenkampen, kriskras verspreid over het hele Duitse grondgebied, werden onderling verdeeld onder de aangesloten comités, zodat elke organisatie instond voor de bevoorrading van een aantal specifieke kampen.³Omdat de Duitse overheid de gevangenen frequent naar een ander kamp of Arbeidskommando overbracht, werd - op 27 juli 1917 - de strikte verdeling van de kampen verlaten. De liefdadigheidsorganisaties konden voortaan 'hun' gevangenen bevoorraden ongeacht in welk kamp zij zich bevonden. Voor de collectieve verzendingen bleef de verdeling evenwel van toepassing.⁴Voor de interne verdeling van de hulpgoederen in de krijgsgevangenkampen deden de hulporganisaties aanvankelijk beroep op een vertrouwenspersoon die moest waken over de correcte distributie van de individuele en collectieve verzendingen. Deze persoon had een belangrijke administratieve taak. Hij moest de namen van behoeftige gevangenen doorgeven, namen van getransfereerde gevangenen melden en problemen bij de verzendingen melden.

2 Voor meer informatie raadpleeg de inleiding in: VANDEN BOSCH H., Inventaris van het archief van de Belgische Middendienst voor de Krijgsgevangenen (1914-1925), Brussel, 2009 [Inv. I 436].

3 Voor de precieze verdeling verwijzen we naar de gepubliceerde jaarverslagen: Œuvre d'assistance aux prisonniers belges en Allemagne. Comité central : Le Havre. Rapport présenté à l'assemblée générale du 9 décembre 1916, Parijs, 1917. Œuvre d'assistance aux prisonniers belges en Allemagne. Comité central : Le Havre. Rapport présenté à l'assemblée générale du 26 février 1917, Parijs, 1917. Office central belge pour les prisonniers de guerre. Quatrième et dernier rapport septembre 1917- mars 1924, Brussel, 1924. Office central belge pour les prisonniers de guerre. Troisième rapport annuel, présenté à l'assemblée générale du 10 janvier 1918, Brussel, 1918.

4 De archieven van een aantal hulporganisaties worden in het Rijksarchief bewaard. VANDEN BOSCH H., Inventaris van de archiefbestanden betreffende in Zwitserland opgerichte humanitaire organisaties ten behoeve van de Belgische oorlogsslachtoffers: Belgische Afdeling van het Hulpcomité voor Krijgsgevangenen in Bern (1915-1919) [Inv. I 448], Hulpbureau voor Krijgsgevangenen in Bern (1918), Brussel, 2009 [Inv. I 449]; VANDEN BOSCH H., Inventaris van het archief van het Belgisch Inlichtingsbureau voor Krijgsgevangenen en Geïnterneerden in Brussel, Brussel, 2009 [Inv. I 432]; VANDEN BOSCH H., Inventaris van het archief van het Internationaal Liefdewerk voor Gewonden en Krijgsgevangenen in Maastricht, Brussel, 2009 [I 433].

In de loop van 1915 werden in de meeste kampen Frans-Belgische Hulpcomités opgericht waarvan de Belgische leden democratisch verkozen werden onder de landgenoten. Meestal volgden de leden elkaar in sneltempo op door transfers naar Arbeidskommando's en andere kampen. Geleidelijk splitsten de Belgen zich af en richtten ze een apart Hulpcomité op. Er werden statuten opgesteld en er werd op regelmatige tijdstippen vergaderd. De secretarissen van de Hulpcomités voerden een uitgebreide briefwisseling met de hulporganisaties over de bestelling en distributie van de pakjes. Daar men ook inlichtingen over de verblijfplaats van de gevangenen moest bezorgen aan diverse instanties werden registers aangelegd met de namen van de gevangenen die in het kamp en in de Arbeidskommando's verbleven. De financiën en het magazijn werden minutieus beheerd daar men verantwoording moest afleggen aan de Belgische Middendienst voor de Krijgsgevangenen in Le Havre. Bovendien trachtte men elke schijn van vriendjespolitiek bij de uitdeling van hulpgoederen te vermijden.

Eén van de belangrijkste taken van de Hulpcomités was de organisatie van de verzendingen naar de Arbeidskommando's vermits het grootste gedeelte van de gevangenen tewerkgesteld was bij lokale landbouwers (vooral in de zomermaanden), in de fabrieken, in de mijnen of bij lokale overheidsbesturen (moerassen droogleggen, woeste heidegronden draineren, wegen aanleggen, enz.). Zij moesten vaak zware fysieke arbeid leveren en de extra rantsoenering was zeer welgekomen. De leden van het Hulpcomité stonden frequent in contact met de afgevaardigden in de Arbeidskommando's. Dat was een hele opgave daar sommige Hulpcomités meer dan 2.000 verschillende Arbeidskommando's onder hun hoede hadden. In het algemeen werd het werk van de Hulpcomités fel bemoeilijkt door het feit dat de Duitse militaire overheid de onhebbelijke gewoonte had de gevangenen voortdurend van kamp of Arbeidskommando te wisselen. Bovendien verschilde de medewerking van de lokale commandanten van kamp tot kamp. In een aantal kampen staken de commandanten de nodige stokken in de wielen, maar in andere kampen verleenden zij hun volledige medewerking. Deze willekeur werd aan banden gelegd op 10 oktober 1916, toen de Hulpcomités de officiële toestemming kregen onbepert te corresponderen met de hulporganisaties. Dit principe werd nogmaals bevestigd in het Frans-Duits akkoord van 15 maart 1918. In de kampen waar slechts een tiental landgenoten verbleven, werden de Belgen doorgaans bevoorrad door het Frans Hulpcomité. Veel pakjes kwamen om allerhande redenen niet ter bestemming. Zo durfden personeelsleden van de Duitse douane-, censuur- en postdiensten, die erg te lijden hadden onder de continentale blokkade, al eens een colli mee naar huis nemen om hun gezin een extraatje te gunnen. Men kon altijd klacht indienen in geval men een colli niet ontvangen had maar of dit veel effect had, is zeer de vraag.

Uit medeleven met de zieke lotgenoten deelden de Hulpcomités extra levensmiddelen uit aan de gevangenen die opgenomen waren in de lazaretten. Er werden eveneens geldomhalingen georganiseerd om grafzerken te kopen om de graven van overleden makkers te verfraaien. Vaak zette het Hulpcomité zich ook in om onderwijsactiviteiten te organiseren, een bibliotheek op te

richten en te zorgen voor ontspanningsmogelijkheden (o.a. sport, muziek, bioscoop).

Om het lot van de gewonde en zieke krijgsgevangenen te verzachten, werden vrij snel diplomatieke onderhandelingen opgestart om hun onderlinge uitwisseling te bekomen. Na tussenkomst van het Vaticaan werd in februari 1916 een akkoord gesloten om de zwaargewonde of -zieke gevangenen te internen in het neutrale Zwitserland, waar zij konden profiteren van het gezonde bergklimaat om hun herstel te bespoedigen. De invaliden die er het ergste aan toe waren konden uitgewisseld en gerepatriëerd worden.⁵ De voorwaarden om in aanmerking te komen voor internering in Zwitserland waren: minstens 18 maanden gevangenschap, de Duitse, Franse, Belgische of Britse nationaliteit bezitten en lijden aan één van de volgende ziektebeelden: tuberculose, allerhande bloedziektes, chronische aandoeningen aan de luchtwegen of de inwendige organen, blind- of doofheid, huidziektes, ernstige reuma, verlies van lichaamsdelen of verlamming. Alcoholici, mentaal zieken en besmettelijke zieken kwamen niet in aanmerking. De selectie gebeurde door een commissie van geneesheren. Zij stelden na medisch onderzoek per kamp een lijst op van de krijgsgevangenen die aan de selectiecriteria voor internering of repatriëring voldeden.⁶

Op 11 november 1918 was de grote oorlog eindelijk achter de rug. Het wapenstilstandsverdrag legde de onmiddellijke repatriëring op (zonder wederkerigheid) van alle krijgsgevangenen van de geallieerden en van de Verenigde Staten. Onder de Belgische krijgsgevangenen, die allen zo snel mogelijk naar huis wensten te keren, was intussen grote beroering ontstaan. Ze kloegen over het voedseltekort. De verzendingen kwamen niet meer ter bestemming o.a. omdat de uitgehongerde Duitse bevolking de treinwagons plunderde. Bovendien werden de kampen precies op dit moment geteisterd

5 Slechts zo'n 2.500 Belgen werden in de loop van de oorlog vanuit Duitsland of Zwitserland gerepatriëerd. Zij gingen echter niet terug naar het bezette België maar verbleven doorgaans in Frankrijk.

6 De teksten van de verschillende akkoorden kunnen teruggevonden worden in FAVRE E., *L'internement en Suisse des prisonniers de guerre malades ou blessés*, 1916. Premier rapport fait par ordre du colonel Hauser, médecin d'armée, Genève, 1917; FAVRE E., *L'internement en Suisse des prisonniers de guerre malades ou blessés*, 1917. Second rapport fait par ordre du colonel Hauser, médecin d'armée, Bern, 1918; FAVRE E., *L'internement en Suisse des prisonniers de guerre malades ou blessés*, 1918-1919. Troisième rapport fait par ordre du colonel Hauser, médecin d'armée, Bern, 1919. Meer achtergrondinformatie over de internering in de archiefbestanden betreffende in Zwitserland opgerichte humanitaire organisaties ten behoeve van de Belgische oorlogsslachtoffers: Belgische Afdeling van het Hulpcomité voor Krijgsgevangenen in Bern (1915-1919) [I 448], Hulpbureau voor Krijgsgevangenen in Bern (1918) [I 449], Dienst voor Geïnterneerden van het Belgisch Gezantschap in Bern (1916-1919) [I 450], Centraal Hulpcomité voor de Belgische Geïnterneerden in Zwitserland (1915-1920) [I 451], Hulpcomité voor de Belgische Geïnterneerden in de regio Montreux (1916-1918) [I 452], Hulpcomité voor de Belgische Geïnterneerden in de regio Leysin (1917-1918) [I 453], Belgisch Bureau in Lausanne (1914-1920) [I 454], Tewelkstellingsdienst voor de Belgische Geïnterneerden in Lausanne (1916-1919) [I 455], Vaderlandslievende Unie van Geïnterneerden en Krijgsgevangenen in Genève (1915-1918) [I 456] en Documentatie verzameld door Fernand Peltzer (1911-1915) [I 457].

door de beruchte Spaanse griep. Eén van de eerste maatregelen die getroffen werd, was de aanduiding van tweetalige Belgische officieren die naar de verschillende kampen gezonden werden om de gemoederen te bedaren en de orde en discipline te herstellen. Vanuit Berlijn werd gezorgd voor de noodzakelijke bevoorrading. Op dat moment hadden een aantal landgenoten, die door de Duitse soldatenraden vrijgelaten waren, reeds op eigen houtje de terugtocht aangevangen. Vaak strandden deze plantrekkers ergens 'in the middle of nowhere' zonder bestaansmiddelen met alle gevolgen van dien. De verantwoordelijken van de Hulpcomités bleven meestal trouw op post en droegen hun steentje bij aan de organisatie van de repatriëring. Ondanks grote logistieke problemen werden tussen november 1918 en februari 1919 282 Belgische officieren en 40.007 soldaten gerepatriëerd. In dit cijfer waren de Belgen die op eigen houtje huiswaarts keerden niet meegerekend. Bovendien verkoos een klein aantal Belgen in Duitsland te blijven om professionele, politieke of amoureuze redenen (149 krijgsgevangenen en 125 burgers volgens de officiële cijfers).

Uit historisch onderzoek blijkt dat de levensomstandigheden in de krijgsgevangenkampen ronduit slecht waren wat onder andere blijkt uit het hoog sterftcijfer en de vele epidemieën die uitbraken. Vlektyphus, cholera en vooral tuberculose vormden een groot probleem. Door de lange opsluiting en de verveling hadden veel gevangenen, naast heimwee, ook te kampen met psychologische problemen zoals depressie, apathie en zenuwziekten. Vaak bleven de bepalingen van het volkenrecht dode letter en leefden de krijgsgevangenen in ongunstige omstandigheden (huisvesting in gammele barakken, ontoereikende voeding door de continentale blokkade, geringe medische zorg, slechte hygiëne en vooral zware arbeid in de zgn. Arbeidskommando's). Er werd dan ook door alle oorlogsvoerende partijen een hevige propaganda gevoerd over de behandeling van de krijgsgevangenen.⁷

Tenslotte dienen we op te merken dat er indertijd geen strikte onderverdeling tussen krijgsgevangenen (militairen) en politieke gevangenen (burgers) werd gemaakt. De 'burgerlijke' gevangenen (waaronder een beperkt aantal vrouwen en kinderen) zaten vaak samen met de militairen in dezelfde kampen, genoten dezelfde behandeling en waren eveneens beschermd door de Conventie van Den Haag. Er is dus niet enkel over de krijgsgevangenen informatie te rapen in de archieven maar ook over de Belgische burgers die opgesloten zaten in Duitsland. Een bijzonder geval vormen de 'burgerlijke' gevangenen die door de bezetter opgesloten werden in de gevangenis van Diest. Sinds maart 1918 werd de vesting in Diest immers gebruikt als gevangenis. Een aantal Belgische

7 BECKER A., *Oubliés de la grande guerre. Humanitaire et culture de guerre 1914-18. Populations occupées, déportés civils et prisonniers de guerre*, Parijs, 1998; SPEED R.B., *Prisoners, diplomats and the great war. A study in the diplomacy of captivity*, Londen, 1990; COOL K., *Het leven van de Vlaamse krijgsgevangenen in Duitsland in de Eerste Wereldoorlog*, Brussel, ARA, 2002; Commission d'enquête sur les violations des règles du droit des gens, des lois et des coutumes de la guerre, *Rapports et documents d'enquête, deuxième volume, rapports sur les déportations des ouvriers belges et sur les traitements infligés aux prisonniers de guerre et aux prisonniers civils belges*, Brussel, 1923, p. 339-620.

burgers uit de overbevolkte kampen in Holzminden en Senne werden naar Diest overgebracht. Verder werden hier ook jongeren opgesloten die opgepakt werden tijdens hun poging om de grens met Nederland te overschrijden, om op die manier het Belgische leger te vervoegen. Ook zij vielen onder de bepalingen van de Conventie van Den Haag en ze konden dus hulppakketten ontvangen van de liefdadigheidsorganisaties voor krijgsgevangenen.

BEVOEGDHEDEN EN ACTIVITEITEN

In november 1915 werd een Frans-Belgisch Hulpcomité gesticht in het krijgsgevangenkamp in Hamelen, gelegen in de huidige deelstaat Neder-Saksen. Auguste Hardy werd aangesteld als Belgische afgevaardigde. Op 30 juni 1917 werd het Frans-Belgisch Hulpcomité opgesplitst. Gaston Lebrun werd aangeduid als voorzitter van het Belgisch Hulpcomité en Louis Beckrich als secretaris. Bij de verkiezingen in mei 1918 wijzigde de samenstelling van het comité grondig. Henri Plangère werd voorzitter, Edmond Widart vice-voorzitter, Auguste Hady secretaris en Joseph Lahy schatbewaarder. André Gommers, Georges Berger en Léon Vaissière werden verkozen als leden en Celeste Huwart, Hubert Preud'homme, Armand Bayens, Edmond Vriendt en Léopold Moelants werden aangesteld als commissarissen. In principe werd het Hulpcomité bevoorrad door het Internationaal Liefdewerk voor Gewonden en Krijgsgevangenen in Maastricht. In juli 1915 verbleven exact 82 landgenoten in Hamelen. In december 1915 was hun aantal gestegen tot zo'n 300-tal. Dit aantal steeg gestaag tot meer dan 8.000 in 1918. De meeste gevangenen werden echter tewerkgesteld in één van de honderden Arbeidskommando's. Op 6 januari 1919 was de repatriëring van de Belgen achter de rug.

Het Hulpcomité zorgde voor de correcte distributie van de individuele en collectieve colli's die opgestuurd werden door de verschillende hulporganisaties. Hiervoor werd een uitgebreide briefwisseling gevoerd met deze hulporganisaties. Het Hulpcomité moest de namen van hulpbehoevende of getransfereerde gevangenen doorgeven en klachten melden. Het magazijn en de financiën werden minutieus beheerd. Het Hulpcomité had een aparte dienst die zich enkel bezighield met de broodistributie. Zieke gevangenen werden extra in de watten gelegd. Het Hulpcomité trachtte ook te voorzien in diverse voorzieningen om de gevangenen toe te laten hun tijd op een aangename en/of nuttige wijze te verdrijven (sport, onderwijs, toneel,...).

ARCHIEF

GESCHIEDENIS

Bij de repatriëring van de krijgsgevangenen uit Duitsland vroeg de Belgische Middendienst voor de Krijgsgevangenen uitdrukkelijk om de archieven van de Belgische Hulpcomités te verpakken en mee naar België te brengen om ze bij haar te deponeren. Ook de boeken, gezelschapspelen en cultusvoorwerpen van

de krijgsgevangenen moesten naar België verzonden worden. Alle pakken en archieven werden verzameld in het kamp van Friedrichsfeld en spoorden van daaruit in april 1919 per trein naar België.

VERWERVING

Vermoedelijk werd het archief op 17 november 1924 door de Belgische Middendienst voor de Krijgsgevangenen overgedragen aan de Commissie voor de Oorlogsarchieven (E 1455).

Inhoud en structuur

INHOUD

We moeten de onderzoeker echter waarschuwen dat over het dagelijkse leven in de kampen en de behandeling door de Duitsers vrij weinig informatie te vinden is. Alle briefwisseling werd immers streng gecensureerd waardoor er enkel informatie over de bevoorrading voorhanden is in deze archieven.

ORDENING

We opteerden ervoor om het archiefbestand op basis van de organisatie-structuur te ordenen. Het Hulpcomité functioneerde immers zoals een heuse administratie en was opgedeeld in verschillende diensten: het algemeen secretariaat, de boekhoudingsdienst, de levensmiddelen- en kledingdienst, de brooddienst, de dienst voor ziekenzorg en de klachtendienst. Het algemeen secretariaat werd in rubrieken onderverdeeld op basis van haar taken: archiefbeheer, interne organisatie, relaties onderhouden met de kamp-overheden, samenwerken met de hulporganisaties, inlichtingen verstrekken en de aanvragen tot internering in Zwitserland centraliseren. De boekhouding was erg beperkt en behoefde geen verdere onderverdeling. De archieven van de levensmiddelen- en kledingsdienst werden opgedeeld in het secretariaat, het magazijn, de dienst voor verzending naar de Arbeidskommando's en de controledienst. De archieven van de brooddienst werden op basis van hetzelfde stramien geordend (secretariaat, magazijn, verzending naar de Arbeidskommando's en controledienst). De dienst voor ziekenzorg en de klachtendienst behoefden evenmin een ingewikkelde indeling.

Tijdens de inventarisatie werden ook archieven teruggevonden van drie andere hulpcomités nl. van Herberger Zuschlag, Muggenburger-Moor en Poggenmoor. Het betreft hier bijkampen (strafkampen?) van het hoofdkamp in Hamelen. Als dusdanig ressorteerden deze hulpcomités onder de bevoegdheid van het Belgisch Hulpcomité van Hamelen. Daarom werden de archieven geïntegreerd in deze inventaris. Voor de ordening van de archiefstukken werd het hierboven vermelde indelingsschema gehanteerd.

Beschrijving van de series en archiefbestanddelen

A. ALGEMEEN SECRETARIAAT

1. ARCHIEFBEHEER

1	Inventaris van het archief van het Belgisch Hulpcomité van Holzminden dat overgedragen werd aan de voorzitter van het Hulpcomité van Hamelen. 1919.	1 stuk
2	Inventaris van het archief van het Belgisch Hulpcomité in Poggenmoor, dat overgedragen werd aan de voorzitter van het Hulpcomité van Hamelen. 1919.	1 stuk
3	Inventaris van het Belgisch Hulpcomité. (1919).	1 stuk
4	Inventaris van de archieven die klaar stonden voor het transport naar België (1919).	1 stuk
5	Inventaris van het archief van de brooddienst dat naar België verzonden werd. (1919).	1 stuk
2. INTERNE ORGANISATIE		
6	Verslagen van de vergaderingen van het Hulpcomité (met statuten en volledige ledenlijst). 1916-1918.	3 delen
7	Wekelijkse verslagen, organogrammen en een omzendbrief over de bevoorrading van de Zweiglagers. 1917-1918.	1 omslag
8	(Concepten van) omzendbrieven, aanplakbrieven en verslagen van het Hulpcomité (met blanco formulieren en omslagen). 1917-1918.	1 omslag
9	Staten van de medewerkers van het Hulpcomité. 1918.	1 omslag

-
- 10 *3. RELATIES ONDERHOUDEN MET DE KAMPOVERHEDEN*
Kopieboek met minuten van uitgaande brieven aan de Duitse kampoverheden. 1918. 1 deel
- 11 Ingekomen brieven en minuten van uitgaande brieven aan de kampcommandant en de Soldatenraad. 1918. 1 omslag
- 4. SAMENWERKEN MET HULPORGANISATIES*
- 12 12 - 16 INDICATEURS VAN DE INGEKOMEN EN UITGAANDE BRIEVEN. 1917-1918.
25 juli 1917 - 10 oktober 1917 (nrs. 1.252 - 3.267). 1 deel
- 13 5 oktober 1917 - 31 december 1917 (nrs. 3.268 - 5.178). 1 deel
- 14 1 januari 1918 - 11 maart 1918 (nrs. 5.179 - 7.939). 1 deel
- 15 11 maart 1918 - 10 mei 1918 (7.940 - 10.893). 1 deel
- 16 10 mei 1918 - 9 augustus 1918 (nrs. 10.895 - 15.290). 1 deel
- 17 17 - 18 INGEKOMEN BRIEVEN (VOORNAMELIJK VAN HULPORGANISATIES). 1916-1917
1916. 1 pak
- 18 1917. 1 pak
- 19 Ingekomen brieven i.v.m. hulpverlening aan vrijwilligers uit de Belgisch kolonie. 1917. 1 omslag
- 20 Ingekomen telegrammen en minuten van uitgaande telegrammen. 1917-1918. 1 omslag

-
21	21 - 46 INGEKOMEN BRIEVEN EN MINUTEN VAN UITGAANDE BRIEVEN. 1917-1918.
Van/aan Soldatentroost in Antwerpen. 1918.	2 stukken
22	De Spaanse Ambassade in Berlijn. 1917-1918.	1 omslag
23	De Belgische Afdeling van het Hulpcomité voo Krijgsgevangenen in Bern. 1917-1918.	1 omslag
24	Het Hulpbureau voor Krijgsgevangenen in Bern. 1917-1918.	1 pak
25	Het Kistje van de Belgische Soldaat in Brussel. 1917-1918.	1 omslag
26	La cantine du soldat prisonnier' in Brussel. 1917-1918.	1 omslag
27	Het Belgisch Inlichtingsbureel voor Krijgsgevangenen en Geïnterneerden in Brussel. 1917-1918.	1 pak
28	Soldatentroost in Brussel. 1918.	1 omslag
29	S.A. transports A. Natural. Le Coultre & Cie' in Genève. 1918.	1 omslag
30	Het Internationaal Agentschap voor de Krijgsgevangenen van het Rode Kruis in Genève. 1918.	1 stuk
31	Volksofbeelding in Gent. 1918.	1 omslag
32	De lokale afdeling van het Rode Kruis in Ieper. 1917-1918.	3 stukken
33	De Belgische Middendienst voor de Krijgsgevangenen in Le Havre. 1916-1918.	1 pak
34	Het 'Comité provincial de Secours aux prisonniers débilisés' in Luik. 1918.	

1 omslag

-
- 35 De 'Cercle d'assistance aux prisonniers débilites' in Luik. 1918.
1 omslag
- 36 Relief for belgian prisoners in Germany' in Londen. 1918.
1 omslag
- 37 Het Internationaal Liefdewerk voor Gewonden en Krijgsgevangenen in Maastricht. 1917-1918.
1 omslag
- 38 Het 'Comité Neufchatelois de secours aux prisonniers de guerre'. 1917-1918.
2 stukken
- 39 Het 'Œuvre belge du prisonniers de geurre' in Parijs. 1918.
1 omslag
- 40 Het 'Œuvre du collis aux prisonniers de guerre congolais' in Parijs 1918.
3 stukken
- 41 L'Adoption des prisonniers de guerre in Parijs. 1918.
1 stuk
- 42 L'Appui belge in Parijs. 1918.
1 omslag
- 43 Het 'Orphelinat national des chemins de fer, posters et télégraphes de Belgique' in Parijs. 1918.
1 omslag
- 44 Het 'Œuvre du prisonnier Belge' in Seraing. 1918.
1 omslag
- 45 Onderstand van de gevangenen van Sint-Joost-ten-Noode. 1918.
2 stukken
- 46 diverse andere afzenders. 1918.
1 omslag
- 47 47 - 61 INGEKOMEN BRIEVEN VAN DE HULPKANTOREN VAN HET BELGISCH INLICHTINGSBUREEL VOOR KRIJGSGEVANGENEN EN GEÏNTERNEERDEN. 1917-1918.
In Aarlen. 1917-1918.
1 omslag

48	Antwerpen. 1917-1918.	1 omslag
49	Bergen. 1917-1918.	1 omslag
50	Gent. 1917-1918.	1 pak
51	Hasselt. 1917-1918.	1 omslag
52	Lobbes. 1917.	2 stukken
53	Luik. 1918.	1 pak
54	Maaseik. 1917.	1 omslag
55	Marchienne-au-Pont. 1917.	1 stuk
56	Mechelen. 1918.	1 omslag
57	Namen. 1917-1918.	1 omslag
58	Neufchateau. 1917.	2 stukken
59	Nijvel. 1917.	1 omslag
60	Sint-Truiden. 1916-1918.	1 omslag
61	Turnhout. 1918.	1 stuk
62	Brievenboeken met minuten van uitgaande brieven. 23 april 1916-22 juli 1917.	29 delen

-
- 63 - 71 KOPIEBOEKEN MET MINUTEN VAN UITGAANDE BRIEVEN.
1917-1918.
- 63 Aan de Spaanse Ambassade in Berlijn. 1918. 1 deel
- 64 Aan het Hulpbureau voor Krijgsgevangenen in Bern. 1917-1918. 1 deel
- 65 Aan het Belgisch Inlichtingsbureau voor Krijgsgevangenen en Geïnterneerden in Brussel. 1917-1918. 1 deel
- 66 Aan de Belgische Middendienst voor de Krijgsgevangenen in Le Havre. 1917-1918. 6 delen
- 67 Aan het 'Œuvre d'assistance aux prisonniers débilisés' in Luik. 1918. 1 deel
- 68 Aan het Internationaal Liefdewerk voor Gewonden en Krijgsgevangenen in Maastricht. 1917-1918. 1 deel
- 69 Aan 'L'Appui belge' in Parijs en Belgische Middendienst voor de Krijgsgevangenen in Le Havre (rapporten). 1917-1918. 1 deel
- 70 Aan het 'Œuvre belge des prisonniers de guerre' in Parijs. 1918. 1 deel
- 71 Aan diverse hulporganisaties. 1917-1918. 10 delen
- 72 - 76 STUKKEN BETREFFENDE GEVANGENEN GEHOLPEN DOOR 'L'APPUI BELGE' IN PARIJS. 1916-1918.
- 72 Regiser van de behoeftige gevangenen. 1916. 1 deel
- 73 Regiser van de behoeftige gevangenen. (1916). 1 deel
- 74 Maandelijke staten van de gevangenen. 1917. 1 pak
- 75 Lijst van de gevangenen. 1917.

-
- 1 stuk
- 76 Alfabetische register van de gevangenen. 1918. 1 deel
5. INLICHTINGEN VERSTREKKEN
- 77 Alfabetische register van de krijgsgevangen per provincie. (1916). 9 delen
- 78 Register van de krijgsgevangenen per regiment. (1916?). 1 deel
- 79 Register van de behoeftige gevangenen per compagnie. (1916?). 1 deel
- 80 Registers waarin aantekening werd gehouden van de namen van de behoeftige gevangenen. 1917. 5 delen
- 81 Lijsten van de gevangenen in de Arbeidskommando's en van de gevangenen die terugkeerden. 1917-1918. 1 pak
- 82 Staat met vermelding van het dagelijkse vertrek en aankomst van gevangenen. Augustus-november 1918. 1 stuk
- 83 Ingekomen staten van behoeftige gevangenen in de Arbeidskommando's. 1918. 1 omslag
- 84 Staten van gerepatrieerde gevangenen of in Zwitserland geïnterneerde gevangenen. 1918. 1 omslag
- 85 Lijsten van naar België getransporteerde gevangenen. November 1918-januari 1919. 1 omslag
- 86 Alfabetisch register van de gevangenen in Hamelen. Z.d. 1 deel
- 87 Alfabetische lijsten van de gevangenen. Z.d. 2 stukken
- 88 Lijsten van de gevangenen in Hamelen en van de naar de Arbeidskommando's getransfereerde gevangenen. Z.d.

1 omslag

- 89 Lijst van de Arbeidskommando's bevoorraad door de Hulpcomités van Hamelen en Soltau met vermelding van het aantal Belgen en Fransen. Z.d. 1 stuk
- 90 Staat met inlichtingen over bepaalde gevangenen. Z.d. 1 stuk
- 91 Registers van de krijgsgevangenen per compagnie. Z.d. 3 delen
- 92 Registers van de krijgsgevangenen per Arbeidskommando. Z.d. 2 delen
- 93 Register van de gefusioneerde Arbeidskommando's. z.d. 1 deel
- 6. AANVRAGEN TOT INTERNERING IN ZWITSERLAND
CENTRALISEREN**
- 94 Staten van de krijgsgevangenen uit de Arbeidskommando's die zich wensten te laten onderzoeken door de Zwitserse medische commissie. 1918. 1 pak

95	B. BOEKHOUDING Kasboek. 1916-1922.	1 deel
96	Minuten van kwitanties. 1918.	1 pak

C. LEVENSMIDDELEN- EN KLEDINGDIENST

1. SECRETARIAAT

- 97 Agenda's van de ingekomen brieven en van de minuten van uitgaande bewijzen van de ontvangst van individuele colli's. 1915-1918. 3 delen
- 98 Registers waarin aantekening werd gehouden van de colli's ontvangen via de post. 1917-1918. 7 delen
- 99 Ingekomen vrachtbrieven. 1917-1918. 1 pak
- 100 Ingekomen vrachtbrieven van hulpgoederen verzonden via Zwitserland. 1917-1918. 1 pak
- 101 Registers waarin de verdeling van pakjes, ontvangen via de post, werd bijhouden. 1917-1918. 10 delen
- 102 Ingekomen brieven van gevangenen met vragen om hulp en ontvangstmeldingen. 1918. 1 pak
- 103 Staten met overzicht van de samenstelling van de types standaardcolli's. 1918. 1 omslag
- 104 Dossier inzake de verzendingen door het 'Œuvre belge de prisonniers de geurre' in Parijs. 1918. 1 omslag
- 105 Borderellen van verzendingen door 'L'Appui belge' en het 'Œuvre d'Assistance aux prisonniers de guerre belges' in Parijs. 1918. 1 omslag
- 106 Registers van de verdeling van kleding en schoenen in het kamp. 1918. 3 delen
- 107 Register met vermelding van de wekelijkse samenstelling van de verschillende soorten colli's. 1918. 1 deel

-
- 108 Registers waarin aantekening werd gehouden van de colli's (vaak met kleding) die naar België werd verzonden. 1918. 2 delen
- 109 Kopieboek met minuten van uitgaande brieven aan de afgevaardigden en de gevangenen in de Arbeidskommando's en aan de Hulpcomités in de andere kampen. 13 september 1918-21 september 1918. 1 deel
- 110 Ingekomen brieven van de afgevaardigden in de Arbeidskommando's. september-november 1918. 1 pak
- 111 Boekjes met bewijsstrookjes van uitgeschreven bonnen om hulpgoederen af te halen. Spetember-november 1918. 9 delen
- 112 Ingekomen brieven en minuten van uitgaande brieven van/aan de voorzitters van de Belgische Hulpcomités in de andere kampen. December 1918. 1 omslag
- 113 Diverse stukken betreffende de bevoorrading na de wapenstilstand en ongeordende stukken. 1918-1919. 1 omslag
2. MAGAZIJN
- 114 Magazijnboek van de ontvangst en verdeling van levensmiddelen, kleding, tabak en zeep (met klapper). 1916. 1 deel
- 115 Maandelijke magazijninventarissen en voor ontvangst getekende staten van de verdeling van levensmiddelen. 1916-1917. 1 pak
- 116 Magazijninventaris van de goederen overdragen door het Belgisch Hulpcomité van Celledager en van de toestand van het magazijn op 15 oktober 1916 en 1 februari 1917. 1916-1917. 1 deel
- 117 Magazijnboek van het ontvangen en verzenden verpakkingsmateriaal. 1917. 1 omslag
- 118 Maandelijke overzichten van de verdeling van hulpgoederen en rapporten van de controlemissie. Mei 1917-oktober 1918.

1 omslag

- 119 Magazijnboek van de ontvangst en verdeling van levensmiddelen en kleding (met klapper). December 1917-februari 1918. 1 deel
- 120 Magazijnboeken van de ontvangst en verdeling van hulpgoederen en geneesmiddelen. 1917-1918. 6 delen
- 121 Magazijnboek van de ontvangst, de verzending en de verkoop van grote en kleine dozen. 1917-1918. 1 deel
- 122 Magazijnboek van de kledingdienst. 1918. 1 deel
- 123 Magazijninventaris van de verdeling van kleding. 1918. 1 deel
- 124 Dossie inzake de magazijninventaris van de maanden september-oktober. 1918. 1 omslag
- 125 Magazijnboek van de ontvangen levensmiddelen. 1918. 1 deel
- 126 Magazijnboek van de ontvangen kleding en schoenen. 1918-1918. 1 deel
- 127 Magazijnboek van de ontvangst van kleding. 1918-1919. 1 deel
- 128 Inventarissen van de hulpgoederen getransporteerd na het opdoeken van de Belgische Hulpcomités van Hamelen, Holzminden en Poggenmoor. 1919. 1 omslag
- 129 *3. VERZENDING NAAR DE ARBEIDSKOMMANDO'S*
Dossier inzake de verdeling van kleding in de Arbeidskommando's. 1917. 1 omslag
- 130 Dossier inzake de zaak-Meunier. 1917. 1 pak
- 131 Ingekomen brieven en minuten van uitgaande brieven van de

-
- afgevaardigden in de Arbeidskommando's van Böhmte, Hildesheim, Linden en in diverse andere gemeenten. 1917. 1 pak
- 132 Staten van de verzendingen naar de Arbeidskommando's. (1917?). 1 omslag
- 133 Alfabetisch register met de adressen van de Arbeidskommando's nr. 501-2.671. (1917?). 1 deel
- 134 - 142 INGEKOMEN BRIEVEN VAN DE AFGEVAARDIGDEN EN DE GEVANGENEN UIT DE ARBEIDSKOMMANDO'S. 1917-1918. beginnende met de letter H. 1917-1918. 1 pak
- 135 I-K. 1917-1918. 1 pak
- 136 L. 1917-1918. 1 pak
- 137 M-N. 1917-1918. 1 pak
- 138 O. 1917-1918. 1 pak
- 139 P. 1917-1918. 1 pak
- 140 R. 1917-1918. 1 pak
- 141 S. 1917-1918. 1 pak
- 142 T-U-V. 1917-1918. 1 pak
- 143 Ingekomen brieven van de Belgische Hulpcomités in de andere kampen (vnl. Holzminden) i.v.m. de bevoorrading van de Arbeidskommando's. 1917-1918. 1 pak
- 144 Registers met overzicht van de verzending van levensmiddelen, tabak en zeep naar de Arbiedskommando's. 1917-1918.

12 delen

- 145 Registers waarin per verzending naar de Arbeidskommando's aantekening werd gehouden van de samenstelling van de hulppakketen. 1917-1918. 7 delen
- 146 Registers van de bestelling van kleding door de afgevaardigden in de Arbeidskommando's. 1917-1918. 2 delen
- 147 Registers van de verzending van kleding naar de Arbeidskommando's. 1917-1918. 4 delen
- 148 Ondertekende formulieren waarbij de afgevaardigden van de Arbeidskommando's verklaarden enkel door het Hulpcomité van Hamelen geholpen te worden en waarbij zij zich garant stelden voor de authenticiteit van de handtekeningen op de borderellen. 1918. 1 pak
- 149 Indicateur van de ingekomen brieven uit de Arbeidskommando's en uit het kamp zelf. 1918. 1 deel
- 150 - 169 INGEKOMEN BRIEVEN EN MINUTEN VAN UITGAANDE BRIEVEN VAN/AAN DE AFGEVAARDIGDEN IN DE ARBEIDSKOMMANDO'S. 1918.
- 150 Nr. 1-15. 1 omslag
- 151 501-585. 1 pak
- 152 601-698. 1 pak
- 153 701-767. 1 pak
- 154 800-867. 1 pak
- 155 901-1.000. 1 pak

156	1.005-1.060.	1 omslag
157	1.111-1.199.	1 omslag
158	1.200-1.297.	1 pak
159	1.301-1.321.	1 omslag
160	1.509-1.562.	1 omslag
161	1.601-1.699.	1 omslag
162	1.805-1.870.	1 pak
163	1.901-1.996.	1 pak
164	2.000-2.098.	1 pak
165	2.101-2.162.	1 pak
166	2.201-2.243.	1 pak
167	2.301-2.388.	1 pak
168	2.401-2.499.	1 omslag
169	2611.	1 omslag
170	Staten van de geholpen behoeftigen in de Arbeidskommando's (nr. 500-2.300). 1918.	1 pak
171	Kopieboek met minuten van uitgaande brieven aan de afgevaardigden en de gevangenen in de Arbeidskommando's (met	

-
- klapper). 1918. 1 deel
- 172 Register waarin aantekening werd gehouden van de colli's die per retour uit de Arbeidskommando's kwamen (met bewijsbriefjes). 1918. 2 delen
- 173 Voor ontvangst getekende borderellen van de verdeling van kleding in de Arbeidskommando's (nr. 1-571). November-december 1918. 1 pak
- 174 Voor ontvangst getekende staten van de verdeling van levensmiddelen in de Arbeidskommando's na de wapenstilstand. 1918. 1 pak
- 175 Staten van de verzending van kleding naar de Arbeidskommando's. 1918. 1 omslag
- 176 Aanvragen van de afgevaardigden in de Arbeidskommando's om schoenen te bekommen voor bepaalde gevangenen. 1918. 1 deel
- 177 Lijsten van de Arbeidskommando's met opgave van hun nummer (nr. 500-2.371). Z.d. 1 omslag
- 178 178 - 193 VOOR ONTVANGST GETEKENDE BORDERELLEN VAN DE VERZENDINGEN (VOEDING, ZEEP, KLEDING) NAAR DE ARBEIDSKOMMANDO'S. 1918. Beginnende met de letter A (500-560). 1 omslag
- 179 B (600-756). 1 pak
- 180 D (800-852). 1 pak
- 181 E (900-967). 1 pak
- 182 F (1.000-1.0250). 1 omslag

183	G (1.100-1.199).	1 pak
184	H (1.200-1.393).	1 pak
185	H-I-J (1.400-1.473).	1 omslag
186	K (1.500-1.542).	1 omslag
187	L (1.600-1.679).	1 omslag
188	M-N (1.700-1.790).	1 pak
189	O (1.800-1.862).	1 pak
190	R-S (1.900-2.098).	1 pak
191	T-U (2.100-2.165).	1 omslag
192	V (2.200-2.253).	1 omslag
193	W (2.300-2.384).	1 omslag
194	Ingekomen staten met vermelding van het aantal ontvangen colli's van de gevangenen in de Arbeidskommando's. september 1918.	1 pak
195	Dossier inzake de verzendingen naar de Arbeidskommando's na de wapenstilstand. 1918.	1 pak
196	Voor ontvangst getekende staten van de verdeling van kleding in de Arbeidskommando's en in het kamp. November 1918-januari 1919.	1 pak

4. CONTROLEDIENST

- 197 Voor ontvangst getekende staten van de verdeling van kleding. 1916-1917. 1 omslag
- 198 Voor ontvangst getekende registers van de verdeling van kleding en levensmiddelen. 1917. 4 delen
- 199 Voor ontvangst getekend register van de verdeling van levensmiddelen, tabak en zeep. 1917-1918. 17 delen
- 200 Voor ontvangst getekende lijsten van de gevangenen die zeep kregen. 1918. 2 stukken
- 201 Ontvangstkaarten van de verzending naar de Arbeidskommando's. 1918. 1 pak
- 202 Ingekomen staten met vermelding van het aantal ontvangen colli's (en de inhoud) per gevangene in de Arbeidskommando's. 1918. 1 pak
- 203 Voor ontvangst getekende staten van de verdeling van zeeep. Oktober 1918. 1 omslag
- 204 Voor ontvangst getekende borderellen van de verzending van levensmiddelen naar de Arbeidskommando's na de wapenstilstand. 1918. 1 pak
- 205 Register waarin alfabetisch aantekening werd gehouden van het aantal colli's dat de gevangenen kregen. Z.d. 1 deel

D. BROODDIENST

1. SECRETARIAAT

- 206 Register waarin per verzending naar de Arbeidskommando's opgetekend werd of men de ontvangstkaart ontvagnen had. Z.d.
1 deel
- 207 Verslag over de werking van de brooddienst. 1917-1918.
1 deel
- 208 - 209 INGEKOMEN BRIEVEN VAN DE 'FÉDÉRATION NATIONALE D'ASSISTANCE POUR LES PRISONNIERS MILITAIRES ET CIVILS'. 1916-1918.
In Bazel. 1917-1918.
1 omslag
- 209 In Parijs. 1916-1918.
1 pak
- 210 Kopieboeken met minuten van uitgaande brieven. 1917-1918 1.
2 delen
- 211 Kopieboeken met minuten van uitgaande brieven aan de 'Fédération nationale d'assistance aux prissioniers de guerre militaires et civils' in Parijs. 1917-1918.
3 delen
2. MAGAZIJN
- 212 Magazijnboeken van de verdeling van brood en beschuiten. 1915-1917.
8 delen
- 213 Magazijnboek van de ontvangst en verzending van beschuiten. 1917-1919.
1 deel
- 214 Magazijnboek van de ontvangst en verdeling van brood. 1918.
1 deel
- 215 Register met een grafiek met overzicht van de verzonden beschuiten en van de voorraad in het magazijn. Januari-mei 1918.
1 deel
- 216 Magazijnboek van de ontvangst en verzending van brood naar de Arbeidskommando's. z.d.

1 deel

- 217** 3. VERZENDING NAAR DE ARBEIDSKOMMANDO'S
Ingekomen brieven van het Belgisch Hulpcomité van Poggenmoor.
1916-1918.
1 pak
- 218** 218 - 219 REGISTERS VAN DE BROODVERZENDINGEN NAAR DE
ARBEIDSKOMMANDO'S. 1917-1918.
22 juni 1917-1 april 1918.
13 delen
- 219** 5 april 1918-7 augustus 1918.
9 delen
- 220** Staten met overzicht van de verzendingen naar de
Arbeidskommando's. (1917-1918).
1 omslag
- 221** Dossier inzake de verdeling van beschuiten in de
Arbeidskommando's na de wapenstilstand. 1918.
1 omslag
- 222** Dossier inzake de broodverzendingen naar de Zweiglager
Herberger-Züschlag, Poggenmoor en Muggenburger-Moor. 1918.
1 pak
- 223** 223 - 224 ALFABETISCHE REGISTERS VAN DE
ARBEIDSKOMMANDO'S BEVOORRAAD DOOR HET BELGISCH
HULPCOMITÉ HAMELEN. 1917-1918.
nrs. 1-500. 1917.
1 deel
- 224** 501-2535 (1917-1918).
1 deel
- 225** 225 - 250 STATEN VAN DE BESCHUITVERZENDINGEN NAAR DE
ARBEIDSKOMMANDO'S. (1918).
beginnende met de letter A (500-587).
1 omslag
- 226** B (600-730).
1 pak

227	C (750-767).	1 omslag
228	D (800-873).	1 omslag
229	E (900-989).	1 omslag
230	F (1.000-1.025).	1 omslag
231	G (1.150-1.249).	1 omslag
232	H (1.250-1.449).	1 pak
233	I (1.450-1.469).	1 omslag
234	J (1.470-1.477).	1 omslag
235	K (1.500-1.567).	1 omslag
236	L (1.600-1.699).	1 omslag
237	M (1.700-1.750).	1 omslag
238	N (1.750-1.798).	1 omslag
239	O (1.800-1.878).	1 omslag
240	P (1.900-1.925).	1 omslag
241	Q (1941).	1 stuk
242	R (1.950-1.997).	1 omslag

243	S (2.000-2.099).	1 omslag
244	T (2.100-2.169).	1 omslag
245	U (2.150-2.169).	1 omslag
246	V (2.200-2.240).	1 omslag
247	W (2.300-2.399).	1 omslag
248	Z (2.400-2.402).	3 stukken
249	diverse letters (2.500-2.610).	1 omslag
250	diverse ongeordende staten.	1 pak
251	Registers van de verzending van beschuiten naar de Arbeidskommando's. z.d.	2 delen

4. CONTROLEDIENST

252	252 - 272 VOOR ONTVANGST GETEKENDE BORDERELLEN VAN DE VERZENDING VAN BROOD NAAR DE ARBEIDSKOMMANDO'S. 1917-1918. Nr. 1-499.	1 pak
253	500-574.	1 pak
254	600-699.	1 pak
255	700-799.	1 pak
256	800-864.	1 pak

257	1.000-1.022.	1 pak
258	1.150-1.199.	1 pak
259	1.200-1.299.	1 pak
260	1.300-1.359.	1 pak
261	1.400-1.476.	1 pak
262	1.500-1.553.	1 pak
263	1.600-1.689.	1 pak
264	1.700-1.794.	1 pak
265	1.800-1.863.	1 pak
266	1.900-1.999.	1 pak
267	2.000-2.099.	1 pak
268	2.100-2.169.	1 pak
269	2.200-2.231.	1 pak
270	2.300-2.399.	1 pak
271	2.500-2.599.	1 pak
272	2.600-2.617.	1 pak

273

Ontvangstkaarten van de verdeling van brood in het kamp. 1917-
1919.

1 pak

- 274** E. KLACHTENDIENST
Register waarin aantekening werd gehouden van de klachten i.v.m. niet-ontvangen colli's. 1917-1918. 1 deel
- 275** Indicateur van de briefwisseling over geschillen z.d. 1 stuk

-
- 276** F. HULPDIENST VOOR DE ZIEKEN
Voor ontvangst getekende registers van de verdeling van geneesmiddelen. 1917-1918. 3 delen
- 277** Magazijnboeken van de ontvangst en verdeling van geneesmiddelen. 1917-1918. 2 delen
- 278** Registers waarin aantekening werd gehouden van de verdeling van geneesmiddelen en colli's in het kamp. 1918. 2 delen
- 279** Voor ontvangst getekende staten van de verdeling van levensmiddelen aan de gevangenen in het lazaret. 1918. 1 omslag
- 280** Dossier inzake de verdeling van levensmiddelen, tabak en zeep onder de zieke krijgsgevangenen na de wapenstilstand. 1918. 1 omslag

G. BELGISCH HULPCOMITÉ IN HERBERGER ZUSCHLAG

I. ALGEMEEN SECRETARIAAT

1. ARCHIEFBEHEER

- 280 /1 Minuut van de inventaris van de archieven van de afgevaardigde van Herberger die op 4 januari 1919 gedeponereerd werd bij het Belgisch Hulpcomité van Hamelen. 1919.

1 stuk

II. LEVENSMIDDELEN- EN KLEDINGDIENST

1. SECRETARIAAT

- 281 Ingekomen brieven. 1917-1918.

1 pak

- 282 Brievenboek. 1917-1918.

1 deel

- 283 Borderellen van verzendingen die geretourneerd werden aan het Belgisch Hulpcomité in Hamelen. 1918.

1 omslag

2. MAGAZIJN

- 284 Magazijnboeken van de ontvangst en distributie van levensmiddelen, kleding, zeep en tabak (met bijhorende ontvangstmeldingen). 1917-1919.

2 delen

3. VERZENDING NAAR DE ARBEIDSKOMMANDO'S

- 285 Staat van de gevangenen bevoorraad door de afgevaardigde van Herberger (per kommando) en met vermelding van de verzonden kleding. 1918.

1 deel

III. BROODIENST

1. SECRETARIAAT

- 286 Magazijnboek van de ontvangst en distributie van brood. 1918-1919.

1 deel

- 287 2. VERZEINDING NAAR DE ARBEIDSKOMMANDO'S
Staat van de broodverzendingen naar de Arbeidskommando's.
augustus-december (1918?).
1 omslag
- 288 3. CONTROLE
Voor ontvangst getekende borderellen van de broodverzendingen
naar de Arbeidskommando's. 1918.
1 omslag
- 289 *IV. KLACHTENDIENST*
Dossier inzake klachten uit Arbeidskommando's i.v.m. niet-
ontvangen colli's. 1918.
1 omslag

H. BELGISCHE HULPCOMITÉ VAN MUGGENBURGER-MOOR

I. ALGEMEEN SECRETARIAAT

1. INLICHTINGDIENST

- 290 Adreslijsten van de belgische gevangenen op 4 en 8 september 1918. 1918. 2 stukken

II. LEVENSMIDDELEN- EN KLEDINGDIENST

1. SECRETARIAAT

- 291 Staten van de verdeling van hulpgoederen aan hulpbehoevende gevangenen. 1916-1918. 1 omslag
- 292 Brievenboek met minuten van uitgaande brieven aan de afgevaardigden in de Arbeidskommando's. 1917. 1 deel
- 293 Ingekomen brieven en formulieren met vragen om kleding vna de afgevaardigden in de Arbeidskommando's. 1917-1918. 1 omslag
- 294 Ingekomen brieven en minuten van uitgaande brieven i.v.m. hulpverlening. 1917-1918. 1 pak
- 295 Ingekomen brieven met vragen om hulp. 1918. 1 omslag
- 296 - 298 BRIEFWISSELING VAN/AAN HET BELGISCH HULPCOMITÉ VAN HAMELEN. 1917-1918
- 296 Brievenboek met minuten van uitgaande brieven. 1917-1918. 1 deel
- 297 Minuten van uitgaande brieven. 1918. 1 omslag
- 298 Ingekomen brieven. 1918. 1 omslag

2. MAGAZIJN

- 299 Magazijnboek van de ontvangst en verdeling van levensmiddelen,

-
- zeep en tabak. 1917-1918. 1 deel
- 300 3. VERZENDING NAAR DE ARBEIDSKOMMANDO'S
Register van de verzending van kleding naar de Arbeidskommando's. 1918. 1 stuk
- 301 Staat met vermelding van de Arbeidskommando's bevoorraad vanuit Muggenburger-Moor met vermelding van het adres en het aantal Belgen. Z.d. 1 stuk
- 302 4. CONTROLE
Voor ontvangst getekende borderellen van de verzendingen naar de Arbeidskommando's. 1916-1918. 1 pak
- 303 Voor ontvangst getekende staten van de verdeling van levensmiddelen en kleding in de Arbeidskommando's. 1918. 1 omslag
- III. BROODDIENST*
- 304 1. MAGAZIJN
Magazijnboek (met bijhorende briefwisseling). 1917-1918. 1 deel
- 305 Magazijnboek van de verzending van brood naar de Arbeidskommando's. 1916-1918. 1 deel
- IV. KLACHTENDIENST*
- 306 Register waarin aantekening werd gehouden van de klachten. 1917-1918. 1 deel

I. BELGISCH HULPCOMITÉ VAN POGGENMOOR

I. ALGEMEEN SECRETARIAAT

1. ORGANISATIE

- 307 Dossier inzake de werking van het Belgisch Hulpcomité van Poggenmoor. 1916-1917. 1 omslag

II. LEVENSMIDDELEN- EN KLEDINGDIENST

1. SECRETARIAAT

- 308 Ingekomen brieven vanwege het Belgisch Hulpcomité van Hamelen (met indicateur). 1917. 1 omslag

- 309 Minuten van uitgaande brieven aan het Belgisch Hulpcomité van Hamelen (met indicateur). 1 omslag

- 310 Brievenboeken met minuten van uitgaande brieven aan het Frans-Belgisch Hulpcomité van Hamelen. 1917. 2 delen

2. VERZEINDING NAAR DE ARBEIDSKOMMANDO'S

- 311 Ingekomen brieven uit de Arbeidskommando's. 1917. 1 pak

3. CONTROLE

- 312 Voor ontvangst getekend register van de verdeling van colli's. 1916-1917. 1 deel

- 313 Voor ontvangst getekende staten van de verdeling van hulpgoederen. 1918. 1 pak

III. BROODIENST

1. MAGAZIJN

- 314 Magazijnboek. 1918. 1 deel

